

Small Hotel Sector of Ajara and The Main Challenges of COVID-19

Pandemic

ნინო პავლიაშვილი - თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ასოცირებული პროფესორი

ელ.ფოსტა: nino.pavliashvili@tsu.ge

გიორგი გოგსაძე - თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, პროფესორი

ელ.ფოსტა: giorgi.gogsadze@tsu.ge

გიორგი კვინიკაძე - თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ასოცირებული პროფესორი

ელ.ფოსტა: giorgi.kvinikadze@tsu.ge

ვლადიმერ ჩხაიძე - თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ასისტენტ პროფესორი

ელ.ფოსტა: vladimer.chkhaidze@tsu.ge

ABSTRACT

COVID-19 pandemic negatively affected all spheres of socio-economic and cultural life of the world. Travel and other restrictions brought many touristic businesses to significant downsizing or even closure. Before pandemic, tourism and hospitality industries were fastest developing sectors of Georgia's economy. Ajara Autonomous Republic, due to its beautiful landscape, subtropical climatic conditions, safety, hospitality, and distinguished cuisine, always had been an attractive tourist destination. In Georgia's case, major part of tourism revenues (around 70%) come from international visitors. Closure of borders and travel bans caused loss of income and jobs in Ajara hospitality sector. Small hotels and guest houses account for the major part of the region's touristic enterprises, especially in terms of employment. The purpose of this paper is to identify the main challenges of small hotel business in Ajara during COVID-19 pandemic (2020-2021). The research findings are mostly based on the results of a qualitative sociological research, employing in-depth interviews with owners and managers of small hotels, using a qualitative sociological method with semi-structured interview guide. The research was conducted in July–October,

2021. For the selection of the respondents, we used two-stage sample design. From the beginning, the respondents were chosen based on purposive sampling, considering the location and size of hotel. The next stage is based on snowball sampling. Under this method, the respondents nominate other interviewees who fit into the selected category. Overall, the research covered 32 in-depth interviews in three cities/places of Ajara: Batumi, Kobuleti and Gonio. The research also employs the following methods: processing and analyzing official data provided by the Georgian National Tourism Administration and Tourism Department of Ajara; critical review of academic works, reports of international organizations and NGOs on the subject; GIS technologies for preparing and integrating map through ESRI ArcGIS; and visual presentation of the results – Adobe Illustrator. Analysis of the governmental policy on mitigating COVID-19 affect in 2020-2021, on the one hand, and tourism development trends, on the other, allows us to conclude that these two years radically differed. In 2020, restriction of international travel confined Georgia's tourism sector to internal tourism only. Lifting restrictions in 2021, most notably - restoration of international travel, stimulated recovery of tourism sector, including hotel business. This was also confirmed by our survey: all of the respondents noted that small hotels were under significant risk but lifting restrictions saved their business. The trade-off between the public health and economy in Georgia ultimately was decided in the favor of the later.

Keywords: Small hotels, Tourism, COVID-19 pandemic, Ajara, Georgia;

აჭარის მცირე სასტუმროების სექტორი და კოვიდ-19 პანდემიის ძირითადი გამოწვევები

შესავალი

მსოფლიოში ტურიზმი ეკონომიკის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან დარგს წარმოადგენს. მთელ რიგ ქვეყნებში, მათ შორის ევროკავშირში, ტურიზმი მშპ-ის 20-25%-საც კი შეადგენს (Bulin et al., 2021). 2019 წ. გლობალურად მოგზაურობასა და ტურიზმში უშუალოდ ან არაპირდაპირ ჩართული იყო 334 მლნ ადამიანი, რაც მთელი დასაქმებულების 10,6% შეადგენდა (ILO, 2022).

2019 წლის ბოლოდან გავრცელებული კოვიდ-19 მსოფლიოს ისტორიაში ერთ-ერთი ყველაზე მასშტაბური პანდემიაა. მას უკვე ემსხვერპლა 6,5 მლნ ადამიანი. გარდა ამისა, პანდემიამ დიდი ზიანი მიაყენა ყველა ქვეყნის ეკონომიკას. ტურიზმის საერთაშორისო ორგანიზაციის შეფასებით, 2020 წელს ტურიზმის ინდუსტრიამ გლობალური მასშტაბით 1,3 ტრილიონი აშშ დოლარი დაკარგა (UNWTO, 2020).

განსაკუთრებით მძიმე შედეგებია მოსალოდნელი ტურიზმზე დამოკიდებულ განვითარებად სამყაროში. ამ ტიპის ქვეყნებში, 1990-2019 წლებში 1 ადამიანზე მშპ-ის მაჩვენებელი ყოველწლიურად საშუალოდ 2,4%-ით მეტი იყო, ვიდრე არატურისტულ ქვეყნებში (Behsudi, 2020). ეს მნიშვნელოვანი განსხვავებაა. 2020 წელს, წინა წელთან შედარებით, განვითარებად ქვეყნებში ვიზიტორთა რაოდენობა 1 მილიარდით ანუ 73%-ით შემცირდა (UN News, 2021).

ცნობილია, რომ მოგზაურებისთვის დასვენების ყველაზე სასურველ ფორმას ზღვისპირა ტურიზმი წარმოადგენს. გამონაკლისი არც საქართველოა, სადაც ორ ზღვისპირა რეგიონში – აფხაზეთსა და აჭარაში, ჯერ კიდევ გასაბჭოებამდე, შეიქმნა პირველი ზღვისპირა კურორტები გაგრა და ქობულეთი, და წარმატებით ვითარდებოდა ტურიზმის ინდუსტრია.

რივი მიზეზების გამო (მ.შ. სემონზე შედარებით ნაკლები ნალექები), აფხაზეთს გაცილებით მეტი ტურისტული სტუმრობდა, ვიდრე აჭარას. მე-20 საუკუნის 80-იანი წლების მინურულითვის აფხაზეთსა და აჭარაში თავმოყრილი იყო საქართველოში არსებული სასაწლო ფონდის მნიშვნელოვანი ნაწილი – 33% და 11% შესაბამისად (Павლიაშვილი, 1989).

თუმცა, 1990-იანი წლებიდან დაწყებული რუსეთის აგრესია საბოლოოდ საქართველოს ორი რეგიონის, მათ შორის აფხაზეთის, ოკუპაციით დასრულდა და ქვეყნის მოსახლეობის საზღვაო დასვენების ძირითადი მიზიდულობის არეალად აჭარა იქცა.

დღეისათვის საქართველოში სულ 3117 განთავსების საშუალებაა, 47832 ნომრითა და 114910 საწოლი-ადგილით (საქართველოს ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაცია, 2022). აჭარის ადგილი და როლი ქვეყნის სასტუმროების სექტორში საკმაოდ მნიშვნელოვანია. საქართველოს ორი რეგიონი, კერძოდ, დედაქალაქი თბილისი და აჭარა საკმაოდ თანაბარი მაჩვენებლებით პირველ-მეორე ადგილებს ინაწილებენ. მთლიანობაში, მათზე მოდის ქვეყნის სასტუმროებში ნომრებისა და საწოლების მთელი რაოდენობის თითქმის ნახევარი (იხ. ცხრ. 1). გარდა ამისა, აღნიშნული ორი რეგიონი გამოირჩევა სასტუმროების ოდენობის მხრივ (თითოეულში დაახლოებით 500 სასტუმროა) (საქართველოს ტურიზმის სტატისტიკური მიმოხილვა, 2020).

ცხრილი 1

საქართველოს განთავსების საშუალებები, 2022 წ.

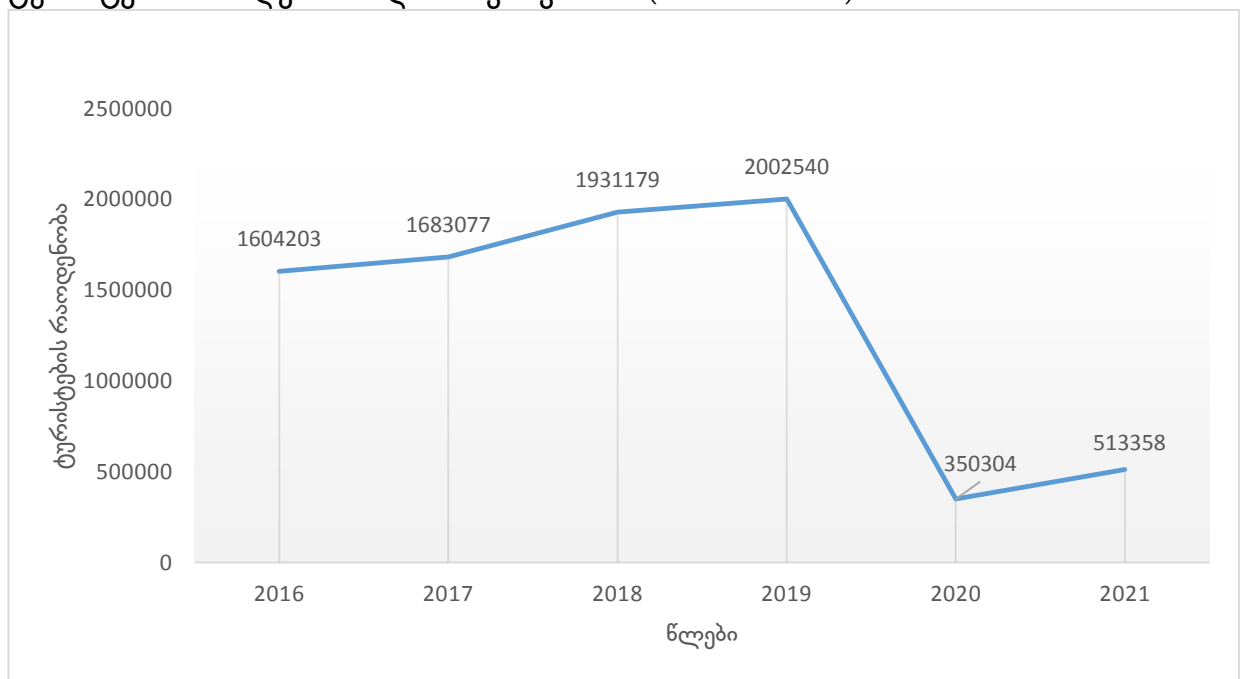
რეგიონი	სასტუმროების რაოდენობა		ნომრების რაოდენობა		საწოლი-ადგილების რაოდენობა	
		%		%		%
საქართველო	3117	100,0	47832	100,0	114910	100,0
აჭარა	482	15,5	12217	25,5	29398	25,6
თბილისი	494	15,8	11612	24,3	25840	22,5
დანარჩენი საქართველო	2141	68,7	24003	50,18	59672	51,9

წყარო: შედგენილია ავტორთა მიერ საქართველოს ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაციის მონაცემების საფუძველზე.

პრეპანდემიურ პერიოდში, ტურიზმი საქართველოს ეკონომიკის ერთ-ერთი სწრაფად მზარდი დარგი იყო. 2019 წლის მონაცემებით, ტურიზმის წილი მშპ-ში 8,1%-ს შეადგენდა (საქართველოს ტურიზმის სტატისტიკური მიმოხილვა, 2020), ხოლო მასში დასაქმებული იყო 150 ათასზე მეტი ადამიანი (იქვე, 69). უკანასკნელ წლებში განსაკუთრებულად შესამჩნევი გახდა აჭარაში ტურისტული ნაკადების ზრდა (იხ. ნახ. 1).

ნახ. 1

ტურისტების რაოდენობის დინამიკა აჭარაში (2016-2021 წწ.)

წყარო: შედგენილია ავტორთა მიერ აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ტურიზმისა და კურორტების დეპარტამენტის სტატისტიკის საფუძველზე

გასულ საუკუნეში აჭარაში ძირითადად გამაჯანსაღებელი, შემეცნებითი და სამკურნალო ტურიზმი ვითარდებოდა. ბოლო ათწლეულებში კი აღნიშნულ სახეობებს დაემატა ტურიზმის სწრაფადმზარდი MICE (საქმიანი, საკონფერენციო, წამახალისებელი) და აზარტული თამაშების სეგმენტი, ასევე საოჯახო, მთის, აგრო, გასტრონომიული და ღვინის, ფრინველებზე დაკვირვების, სათხილამურო სახეობები.

აღსანიშნავია ის გარემოებაც, რომ ბოლო პერიოდში საქართველოს რიგ ქალაქებში, პირველ რიგში თბილისსა და ბათუმში, უცხოელების მიერ ბინების შეძენის

მზარდი ტენდენცია შეინიშნება. 2019 წელს ბათუმში შექმნილი უძრავი ქონების უდიდესი ნაწილი (69%) უცხოელებზე გაიყიდა, მათ შორის უმეტესობას რუსეთისა და უკრაინის მოქალაქეები შეადგენენ, მაშინ, როდესაც საქართველოს რეზიდენტებმა ბინების მხოლოდ 31% შეიძინეს. უცხოელები ბინებს თანხის დასაბანდებლად ყიდულობენ, ბათუმის საბანკო სესხების 69%-იც უცხოელებზე გაფორმდა (Kordzaia and Chiligashvili, 2019). ბინის მფლობელებს შორის სულ უფრო მზარდია ხანმოკლე და საშუალო ხანგრძლივობის მაცხოვრებლების, მეორე ბინების მფლობელების რაოდენობა (ფრილანსერების ჩათვლით). „რეზიდენციული (საცხოვრებელი) ტურიზმი“ დესტინაციაში სეზონურ ან ხანგრძლივ დარჩენას გულისხმობს (Benson and O'Reilly, 2009). როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ბათუმში ბინების მფლობელი რუსი, ბელორუსი და უკრაინელი ტურისტები დიდი რაოდენობით ჩამოდიან და მთელი ზაფხული რჩებიან. ტურისტები აქ ძალზე კომფორტულად გრძნობენ თავს კარგი კლიმატის და ლანდშაფტის, უსაფრთხოების, მათდამი მოსახლეობის ტოლერანტული დამოკიდებულების გამო. ბევრი მათგანი საქართველოს ქალაქებში ბიზნეს საქმიანობასაც იწყებს.

კოვიდ-19 პანდემიამ, ცხადია, ჯანდაცვის კრიზისი გამოიწვია. თუმცა, მისი გავრცელებიდან მოკლე ხანში აღმოჩნდა, რომ მან არანაკლები მასშტაბის ეკონომიკურ კრიზისს დაუდო დასაბამი. პანდემიამ მსოფლიოს ქვეყნების მთავრობები შემდეგი დილემის წინაშე დააყენა: მოსახლეობის ჯანმრთელობა თუ სოციალურ-ეკონომიკური კეთილდღეობა? ამ საკითხთან მიმართებაში მსოფლიო ანტი-ინტერნაციონალური გახდა (Krish, 2020). ერთიანი პოზიციის შემუშავება ვერ შეძლო თვით ისეთმა ძლიერმა გაერთიანებამ, როგორიც ევროკავშირია. ყოველი ქვეყნის ხელისუფლებამ პანდემიასთან ბრძოლის საკუთარი პოლიტიკა შეიმუშავა. მთლიანობაში კოვიდ-19-ის წინააღმდეგ სამი ძირითადი მიდგომა შეიძლება გამოიყოს: მკაცრი შეზღუდვები, სუსტი შეზღუდვები და წინა ორს შორის რაღაც შუალედური.

ჯერ კიდევ 2020 წლის გაზაფხულზე, განსაკუთრებით მას შემდეგ, რაც საგარეო მიმოსვლა შეიზღუდა, აშკარა გახდა, რომ საქართველოს ეკონომიკის სექტორებიდან

ყველაზე მეტად ტურიზმი დაზარალდებოდა. აღსანიშნავია, რომ 2019 წ. ტურიზმის მთელი შემოსავლების 71% საგარეო ტურიზმზე მოდიოდა (WTTC, 2022).

საქართველოში, 2020-2021 წლებში კოვიდ-19 პანდემიის წინააღმდეგ ბრძოლის სამთავრობო პოლიტიკის დინამიკამ უშუალო ზეგავლენა მოახდინა ტურიზმის ინდუსტრიის განვითარებაზე. აღნიშნული ორი წელი ერთმანეთისგან განსხვავდება ინფიცირებულთა და გარდაცვლილთა რაოდენობით, სამთავრობო ღონისძიებების ხასიათით, ეკონომიკაზე, მათ შორის ტურიზმზე, ზეგავლენის ხარისხით.

კორონავირუსის გავრცელების პირველ ეტაპს საქართველოს ჯანდაცვის სისტემა წარმატებით გაუმკლავდა. უკვე 2020 წლის 28 იანვარს შეიქმნა უწყებათაშორისი საკოორდინაციო საბჭო, რომელსაც ევალეობოდა პანდემიის გამონვევებზე რეაგირება. უნდა აღინიშნოს, რომ მთავრობის მიერ გატარებული ანტი-პანდემიური ზომები თავიდანვე საკმაოდ მკაცრი იყო. კერძოდ, 21 მარტს ქვეყანაში საგანგებო მდგომარეობა გამოცხადდა, რომელსაც მოყვა მებობელ ქვეყნებთან სახმელეთო საზღვრების ჩაკეტვა, კომენდატის საათის შემოღება, 4 უდიდესი ქალაქის (თბილისი, ქუთაისი, ბათუმი და რუსთავი) დროებითი ლოქდაუნი, საზოგადოებრივი ტრანსპორტის ფუნქციონირების შეჩერება, ადამიანთა თავშეყრის (ჯერ 10-მდე, ხოლო შემდეგ 3-მდე) ლიმიტირება. აღნიშნულმა და სხვა ღონისძიებებმა მინიმუმამდე დაიყვანა ბიზნესი, განსაკუთრებით ტურისტული აქტივობები (დაავადებათა კონტროლისა და საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის ეროვნული ცენტრი, 2022).

საავადმყოფოების გადატვირთვის თავიდან აცილების მიზნით მთავრობამ სასტუმროების ფონდი გამოიყენა. 2020 წელს ქვეყნის მასშტაბით 84 სასტუმროში საკარანტინო ზონები გაიხსნა, სადაც დაახლოებით 20 ათასი ადამიანი იყო განთავსებული (საქართველოს მთავრობა, 2021).

პანდემიის გამონვევების საპასუხოდ მთავრობამ მოკლე დროში შეიმუშავა „ტურიზმის ამოქმედების ანტი-კრიზისული გეგმა“, რომელიც ძირითადად ტურისტული სექტორის სუბიექტებისთვის საგადასახადო განაკვეთების შემსუბუქებას და მათი სესხების სუბსიდირებას ითვალისწინებდა (ტურიზმის ამოქმედების ანტიკრიზისული გეგმა, 2020):

- 2020 წლის განმავლობაში ტურიზმის სუბიექტები ქონების გადასახადისაგან სრულად გათავისუფლდნენ, ხოლო შემოსავლების გადახდა წლის ბოლომდე გადაუვადდათ;

- იმ სასტუმროებისთვის, რომელთა წლიური კაპიტალბრუნვა 20 მილიონ ლარზე ნაკლები იყო, მთავრობამ 6 თვის განმავლობაში სესხის პროცენტის 80%-ის სუბსიდირება მოახდინა. აღნიშნული მხარდაჭერა 3 ათას სასტუმროს შეეხო. აღსანიშნავია, რომ მცირე სასტუმროები რაოდენობრივად ქვეყნის სასტუმრო ინდუსტრიის უდიდეს ნაწილს შეადგენენ;

- კვების ობიექტები საკრედიტო-საგარანტიო სქემაში ჩართეს, რის შედეგადაც მათ შანსი გაუჩნდათ, დაერეგულირებინათ ლიკვიდობასთან და ოპერაციულ ხარჯებთან დაკავშირებული პრობლემები;

- ტურისტული ფირმებისა და ტუროპერატორებისთვის მთავრობამ 6 თვის განმავლობაში საბანკო გარანტიის პროცენტის სუბსიდირება განახორციელა;

- ტურისტული მომსახურების ოპერატიული აღდგენის უზრუნველყოფის მიზნით, აღმასრულებელმა ხელისუფლებამ ასევე გაატარა გარკვეული ღონისძიებები გიდებისა და სხვა პროფესიული კადრების მხარდაჭერისთვის.

მთლიანობაში, აღნიშნული ამოცანების იმპლემენტაციისთვის ბიუჯეტიდან 200 მლნ. ლარი გამოიყო. რაც მნიშვნელოვანია, დაისახა ტურიზმის ინდუსტრიის ამოქმედების სამეტაპიანი გეგმა, რომელიც ითვალისწინებდა 2020 წლის 15 ივნისიდან შიდა ტურიზმის, ხოლო 1 ივლისიდან საერთაშორისო ტურისტული მიმოსვლის აღდგენას (საქართველოს მთავრობა, 2021). 2020 წლის მაისიდან შეზღუდვები შერბილდა, ხოლო 23 მაისს ქვეყანაში საგანგებო მდგომარეობა დასრულდა და გაუქმდა კომენდატის საათი (დაავადებათა კონტროლისა და საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის ეროვნული ცენტრი, 2022b). თუმცა, საგარეო ტურისტული მიმოსვლის აღდგენა გადავადდა.

2020-2021 წლებში საქართველოში კორონავირუსით ინფიცირების 900 ათასზე მეტი შემთხვევა დაფიქსირდა. აღსანიშნავია, რომ ამ მაჩვენებლის დაახლოებით $\frac{3}{4}$ 2021

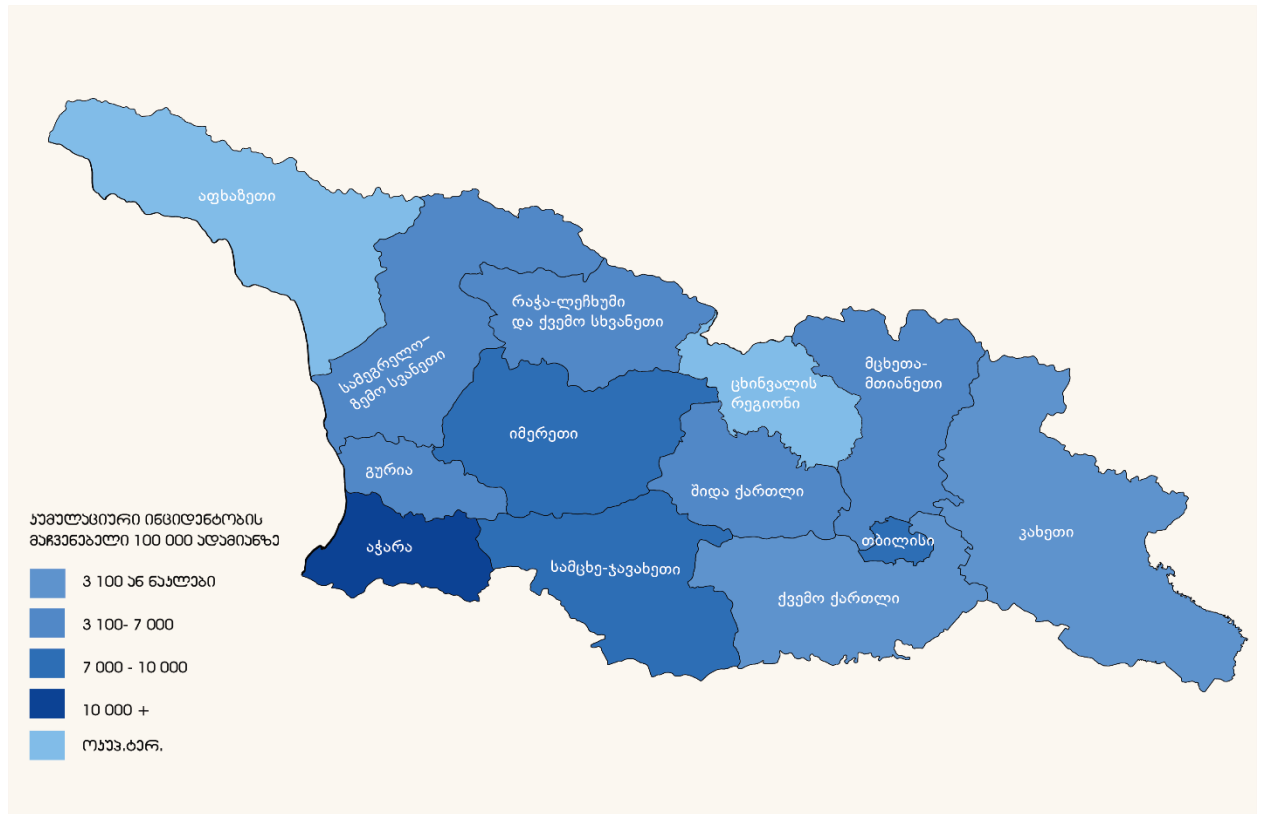

წელზე მოდის (დაავადებათა კონტროლისა და საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის ეროვნული ცენტრი, 2022a).

პანდემიიდან რამდენიმე თვეში საქართველოს ხელისუფლება იმ დასკვნამდე მივიდა, რომ, მკაცრი შეზღუდვების გამო, ქვეყნის ეკონომიკას, შესაბამისად, მოსახლეობის კეთილდღეობას, გამოუსწორებელი ზიანი მიაღებოდა. 2020 წლის მეორე ნახევრიდან გატარებულმა ღონისძიებებმა ბიზნესზე ზრუნვის შესახებ, ერთი მხრივ, გარკვეული შვება მისცა ტურისტულ სექტორს, თუმცა, მეორე მხრივ, ქვეყანაში მკვეთრად იმატა კოვიდინფიცირებულთა რაოდენობამ. კორონავირუსი განსაკუთრებით სწრაფად გავრცელდა ტურისტულ არეალებში, უპირველეს ყოვლისა კი - აჭარაში. ამ ავტონომიურ რესპუბლიკაში კოვიდინფიცირების კუმულაციური მაჩვენებელი გაცილებით მაღალი იყო, ვიდრე საქართველოს სხვა რეგიონებში. (იხ. ნახ. 2).

ნახ. 2

კოვიდინფიცირების კუმულაციური ინციდენტობის მაჩვენებელი საქართველოს რეგიონების მიხედვით (2020 წ.)

წყარო: შესრულებულია ავტორების მიერ შემდეგი წყაროს სტატისტიკური მონაცემების საფუძველზე: (დაავადებათა კონტროლისა და საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის ეროვნული ცენტრი, 2022).

მიუხედავად ზემოთ აღნიშნული სამთავრობო ზომებისა, 2020 წელს, ტურისტულმა სუბიექტებმა დიდი მატერიალური ზარალი განიცადეს. ამის ძირითადი მიზეზი, საერთაშორისო მიმოსვლების შეჩერება იყო, რაც, ბუნებრივად, საგარეო ტურიზმზე აისახა. აღნიშნულ წელს ქართული ტურისტული სექტორი, რომელიც მანამდე მნიშვნელოვანწილად საგარეო ვიზიტორებზე იყო ორიენტირებული, ადგილობრივი მოსახლეობის მომსახურებით შემოიფარგლა. 2021 წელი ტურიზმისთვის გაცილებით წარმატებული იყო, რადგან გაიხსნა საზღვრები და შემცირდა ადმინისტრაციული შეზღუდვები. მიუხედავად ამისა, საჭიროა პანდემიის პირობებში ტურიზმის განვითარების უმნიშვნელოვანესი მახასიათებლების გამოვლენა, რომელიც მხოლოდ მეცნიერული კვლევის შედეგად არის შესაძლებელი.

ნაშრომის მიზანია წარმოაჩინოს, თუ რა ზეგავლენა მოახდინა კოვიდ-19 პანდემიამ აჭარის სასტუმროების ფუნქციონირებაზე. კვლევა მოიცავს 2020-2021 წლებში განვითარებული მოვლენების ანალიზს. ანუ იმ პერიოდს, როდესაც პანდემია პიკში იყო.

საქართველოში ტურიზმის განვითარებას თან ახლავს ამ სფეროს მეცნიერული შესწავლა. სხვადასხვა დარგის ქართველი მეცნიერები და სპეციალისტები აქტიურად მონაწილეობენ ტურიზმის საკითხების კვლევაში. მათ შორის მნიშვნელოვანი ადგილი უკავიათ მეცნიერ-გეოგრაფებს. აღსანიშნავია იოსებ ხელაშვილის (მაგ., Khelashvili, 2022) ვაჟა ნეიძის, მზია თუთბერიძის, გიორგი ხომერიკის, ნინო პავლიაშვილის (მაგ., Neidze et al., 2017), გიორგი გოგსაძის, მარიამ ციცაგის, ნანა კვიციანიას (Gogsadze *et al.*, 2022; Kvrikvelia and Tsitsagi, 2021), იოსებ სალუქვაძის, გვანცა სალუქვაძის (მაგ., Salukvadze G., 2021; Salukvadze, G., Gugushvili, T. and Salukvadze, J. (2019) სამეცნიერო ნაშრომები. თუმცა, ისიც აღსანიშნავია, რომ სამეცნიერო კვლევა, რომელშიც გაანალიზებული იქნებოდა კოვიდ-19 პანდემიის ზეგავლენა აჭარის ტურიზმზე, კერძოდ, სასტუმროების ბიზნესზე, ჯერ არ ჩატარებულა. მოცემული ნაშრომი ამ დანაკლისის შევსების პირველი მცდელობაა.

კვლევის მეთოდოლოგია

კვლევის უმნიშვნელოვანესი დასკვნები ეფუძნება ავტორების მიერ ჩატარებული სოციოლოგიური კვლევის შედეგების ანალიზს. გამოყენებული იყო თვისებრივი სოციოლოგიური კვლევის მეთოდი, კერძოდ, სიღრმისეული ინტერვიუ. ინტერვიუები ჩატარდა 2021 წლის ივლის-ნოემბერში.

კვლევის მეთოდად გამოყენებულია თვისებრივი სოციოლოგიური კვლევის მეთოდი, კერძოდ: ჩალრმავებული პირისპირი ინტერვიუ. თითოეული ინტერვიუს ხანგრძლივობა დაახლოებით 45-60 წთ.

კვლევის ინსტრუმენტად გამოყენებულია სადისკუსიო გეგმა, რომელიც მოიცავდა პირობითად 5 ბლოკად დაჯგუფებულ 14 შეკითხვას: ზოგადი ცნობები სასტუმროს შესახებ, სასტუმროს დატვირთვის მაჩვენებლები 2019-2021 წლების პერიოდში,

დასაქმებულთა რიცხვის ცვლილება იმავე წლებში, სახელმწიფოს ან სხვა დაწესებულებების მიერ გაწეული დახმარებები, პანდემიის პერიოდში გამოკვეთილი ძირითადი პრობლემები.

კვლევის სამიზნე დესტინაციებად შეირჩა ქალაქი ბათუმი და ორი მუნიციპალიტეტი: ქობულეთი და ხელვაჩაური. სწორედ აქ არის კონცენტრირებული აჭარის მცირე სასტუმროების დიდი უმრავლესობა.

კვლევის საგანია აჭარის მცირე სასტუმროები (მოიცავენ 50-მდე ნომერს), რომლებიც რიცხობრივად რეგიონის განთავსების საშუალებების უდიდეს ნაწილს (92%-ს) შეადგენენ. კვლევამ მოიცვა ავტონომიური რესპუბლიკის 32 მცირე ზომის სასტუმრო, მათ შორის 14 ქობულეთში, 11 ბათუმში და 7 გონიოში. კვლევის სამიზნე ჯგუფს წარმოადგენენ აჭარის მცირე სასტუმროების მფლობელები და/ან მენეჯერები. თითოეული გამოკითხული მხოლოდ 1 სასტუმროს წარმოადგენდა.

რესპონდენტთა შერჩევა ორ ეტაპად მოხდა. პირველ ეტაპზე რესპონდენტები მიზნობრივი შერჩევის საფუძველზე გამოკითხეთ. ამ შემთხვევაში, ერთი მხრივ, მივმართეთ იმ სასტუმროების მფლობელებს/მენეჯერებს (ქობულეთი და ბათუმი), რომლებსაც უკვე დიდი ხანია ვიცნობთ, ხოლო გონიოში, ჩვენი აჭარელი გეოგრაფი კოლეგების რეკომენდაციით იქაურ მენეჯერებს დაუკავშირდით. მეორე ეტაპზე გამოვიყენეთ თოვლის გუნდის მეთოდი, კერძოდ, პირველ ეტაპზე გამოკითხული სასტუმროების მენეჯერები მოგვეხმარნენ მათ კოლეგებთან კონტაქტების დამყარებაში.

კვლევის ერთ-ერთი მეთოდია სტატისტიკური მასალის მოპოვება-განზოგადება-ანალიზი. სტატისტიკური მონაცემების დიდი ნაწილი, რომლებიც საქართველოში კოვიდ-19 პანდემიას ეხება, აღებულია საქართველოს დაავადებათა კონტროლისა და საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის ეროვნული ცენტრის 2020 და 2021 წლების ანგარიშებიდან.

ნაშრომის გარკვეული ნაწილი ეთმობა კოვიდ-19-ის წინააღმდეგ საქართველოს მთავრობის მიერ გატარებული ღონისძიებების ანალიზს. განვიხილეთ და შევაფასეთ

სამთავრობო გადაწყვეტილებები პანდემიასთან დაკავშირებული შეზღუდვების და მატერიალურ-ფინანსური შეღავათების შესახებ.

მნიშვნელოვანი ამოცანა იყო კვლევის კონცეპტუალური ჩარჩოს შექმნა და სამეცნიერო დისკუსიის წარმართვა. ამ მხრივ, განსაკუთრებული ყურადღება დაეთმო განსახილველ სფეროში არსებული სამეცნიერო ლიტერატურის მიმოხილვას და კრიტიკულ შეფასებას.

ნაშრომში მოცემული რუკის მონაცემთა მომზადება და ინტეგრაცია განხორციელდა გეოგრაფიული ინფორმაციული სისტემის (გის) QGIS-ის, ხოლო შედეგების ვიზუალური დიზაინი – Adobe Illustrator-ის მეშვეობით.

მიღებული ემპირიული მონაცემების დამუშავებისთვის გამოვიყენეთ დისკურსის ანალიზის მეთოდი.

კონცეპტუალური ჩარჩო

ტურიზმის სფეროს თეორიულ-კონცეპტუალური ჩარჩო დიდი მრავალფეროვნებით არ გამოირჩევა. ტურიზმის კვლევების კონცეპტუალური შემადგენელი ძირითადად ეკონომიკური და სოციალური თეორიებით არის წარმოდგენილი. მათ შორის აღსანიშნავია განვითარების თეორია (Development Theory), კომპლექსურობის თეორია (Complexity Theory), სოციალური გაცვლის თეორია (Social Exchange Theory).

განვითარების თეორია ერთ-ერთი ყველაზე ძველი სოციალურ-ეკონომიკური თეორიაა, რომელმაც უკანასკნელი 6-7 ათწლეულის განმავლობაში დიდი ცვლილებები განიცადა. თავდაპირველად მასში მოდერნიზაციის პარადიგმა დომინირებდა, რომელიც ხაზს უსვამდა განვითარებული ქვეყნების დომინირებას. მსოფლიოში სოციალურ-ეკონომიკური სიტუაციის ცვლილებასთან ერთად შეიცვალა განვითარების პარადიგმაც. ამჟამად წინა პლანზე წამოიწია პოსტსტრუქტურალისტურმა მიდგომებმა, შესაბამისად, განვითარების კვლევებში მეტი აქცენტი კეთდება გლობალურ

პრობლემატიკაზე, როგორცაა, მაგალითად, სიღარიბე, კლიმატის ცვლილება, მიკრო-ეკონომიკური სტრატეგიები. იქიდან გამომდინარე, რომ სამყარო უფრო გლობალისტური გახდა, განვითარებაში მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ როგორც მაღალგანვითარებული, ასევე განვითარებადი ქვეყნები. ტურიზმის სფეროში თანამედროვე განვითარების კონცეფცია ემყარება იმ პოსტულატს, რომ განვითარებული სამყაროს ტურიზმი აღარ არის აბსოლუტური დომინანტი. მეტიც, ტურიზმი უფრო მეტად „ჩამორჩენილი სამხრეთის“, ვიდრე „განვითარებული ჩრდილოეთის“ ხარჯზე ვითარდება. ამასთან, ნახსენები თეორიის მომხრეთა აზრით, ტურიზმში გადამწყვეტი ადგილი კვლავ მასობრივ ტურიზმს ეკუთვნის და ეს ტენდენცია დიდი ხნის განმავლობაში არ შეიცვლება (Harrison, 2015).

კომპლექსურობის თეორია გულისხმობს, რომ მსოფლიო ურთიერთგადაჯაჭვული მოვლენებისა და პროცესების ადგილია. სხვა სიტყვებით, ჩვენი პლანეტა არანრფივ დინამიკურ სისტემას წარმოადგენს, რომელშიც რომელიმე სტრუქტურული ერთეულის ცვლილება დანარჩენი ელემენტების გარდაქმნას იწვევს (Tsoukas & Chia, 2002; Burnes, 2005; Boulton et al., 2015). პანდემიამ გამოიწვია საზღვრების ჩაკეტვა, ადამიანთა თავშეყრის მნიშვნელოვანი შეზღუდვა. ეს უარყოფითად აისახა ტურისტული ობიექტების ფუნქციონირებაზე. კერძოდ, შემცირდა მათი შემოსავლები, რამაც ამ სფეროში უმუშევრობის რიცხვის საგრძნობი ზრდა გამოიწვია. ჩვენი აზრით, აჭარის ტურიზმზე პანდემიის ზეგავლენის თვალსაზრისით კომპლექსურობის თეორიის დებულებები ყველაზე აქტუალური აღმოჩნდა.

სოციალური გაცვლის თეორია, რომლის ავტორია ამერიკელი მეცნიერი ჯორჯ ჰომანსი, ამტკიცებს, რომ ადამიანების წარმატება დამოკიდებულია მათი ურთიერთობის პროცესში მიღებულ სარგებელზე. ჰომანსის ძირითადი მიდგომა წმინდად ბიჰევიორისტულია. ის მიიჩნევს, რომ ერთმანეთთან ურთიერთობაში ინდივიდები ცდილობენ გაზარდონ სარგებელი და მაქსიმალურად შეამცირონ დანაკარგი (Homans, 1964). ეს თეორია უპირისპირდება სტრუქტურულ ფუნქციონალიზმს, შესაბამისად, ადამიანს სისტემაზე მაღლა აყენებს.

კაცობრიობის ისტორიაში კოვიდ-19 პირველი პანდემია არ არის, თუმცა ის ძალზე სწრაფად გავრცელდა და მოკლე დროში გლობალური ხასიათი მიიღო. აღნიშნულის გამო, მისი გამონვევების მიმართ მოუზღაღებლები აღმოჩნდნენ არა მარტო ქვეყნების მთავრობები, ბიზნეს წრეები და ჩვეულებრივი ადამიანები, არამედ მეცნიერებაც. მიუხედავად იმისა, რომ უკანასკნელი 2-3 წლის განმავლობაში კოვიდ-19 პანდემიის შესახებ ასეულობით სამეცნიერო სტატია დაინერა, ჯერ ვერ მოხერხდა შესაბამისი სრულფასოვანი სოციალური თეორიის შექმნა (მაგ., Crane and Matten, 2021). ასეთ მცირე დროში ამის გაკეთება რთული საქმეა, გარდა ამისა, პანდემია, უპირველეს ყოვლისა, ჯანდაცვის სფეროს განეკუთვნება. ტურიზმის სფეროში არსებული თეორიული ჩარჩო, მათ შორის ზემოთ დახასიათებული თეორიები, კოვიდ-19 პანდემიასთან ნაწილობრივ შემხებლობაშია. აღნიშნულის გამო, მეცნიერთა ნაწილმა პანდემიის საკითხები „რისკის მენეჯმენტის“ თეორი(ებ)ის პრიზმაში განიხილა.

კრიზისის კონცეპტუალური ჩარჩო ზოგადი დებულებებით შემოიფარგლება. კონკრეტულად იწყება იმ შემთხვევაში, თუ საქმე ეხება რომელიმე სფეროს კრიზისის მენეჯმენტს, მაგალითად, ეკონომიკის (ტურიზმის ჩათვლით), პოლიტიკის, საზოგადოების. კრიზისის მენეჯმენტის მიდგომები ეფექტურია ორგანიზაციის დონეზე. ამ შემთხვევაში აქცენტი კეთდება ორგანიზაციულ სწავლებაზე (Organizational learning), სტრატეგიული გადაწყვეტილებების მიღებაზე, შრომითი რესურსების ეფექტიან გამოყენებაზე, ახალი კონკურენტული გარემოს შექმნაზე და ა.შ. (Mitroff et al., 1987). საერთაშორისო ორგანიზაციების ან ცალკულ მკვლევართა მიერ შემუშავებული კრიზისის მენეჯმენტის პრინციპები, მიდგომები, იდეები ჩვენი ნაშრომის თეორიული ჩარჩოს ნაწილია.

პანდემიის პერიოდში ტურიზმის, კერძოდ, სასტუმროების სექტორში ის პრობლემები გამოიკვეთა, რომელთა გადაჭრა აუცილებელი გახდა შემოსავლების, კლიენტების და მომსახურე პერსონალის დანაკარგების მინიმიზაციის მხრივ. ეს პრობლემებია:

- განსაკუთრებული სიტუაციის ტრანსფორმაცია;

- ბიზნესის ინოვაცია;
- ცვლილებები მომსახურებაში;
- ჯანდაცვის და უსაფრთხოების ღონისძიებები;
- უარყოფითი გავლენა/შედეგები;
- ალდგენის სტრატეგიები;
- სამთავრობო პოლიტიკა (Le & Phi, 2021).

2020 წლის ბოლოს გამოქვეყნდა ცნობილი კომპანიის Galt & Taggart-ის კვლევა, რომელშიც მოცემული იყო ის პრობლემები, რამაც პანდემიის პერიოდში უარყოფითი ზეგავლენა მოახდინა საქართველოში ტურიზმის ინდუსტრიაზე. კერძოდ: სასტუმროების ჯავშნების გაუქმება; ტურიზმის ინდუსტრიის დაბალი შემოსავლები და მასში დასაქმებულთა შემცირება; ტურიზმის სფეროში ინვესტიციების შეჩერება; ტურიზმის სუბიექტების მხრიდან გართულდა საშემოსავლო და კომუნალური გადასახადების გადახდა, ასევე საბანკო სესხების დაფარვა (galtandtaggart.com, 2020). აღსანიშნავია, რომ აღნიშნულმა საკითხებმა ასახვა ჰპოვა ჩვენ მიერ ჩატარებული თვისებრივი სოციოლოგიური კვლევის სადისკუსიო გეგმაში ანუ შექმნა ჩვენი საკვლევი პრობლემატიკის საფუძველი.

კვლევის შედეგები და დასკვნები

კვლევის შედეგად მივიღეთ აჭარის მცირე სასტუმროების სექტორზე კოვიდ-19 პანდემიის ზეგავლენის რეალური სურათი. გამოვლინდა ამ პრობლემის სიღრმე და მასშტაბები, ასევე ის კრიტიკული არეალები, რომელთა გათვალისწინება აუცილებელია, ერთი მხრივ, ასეთი ტიპის კრიზისის წარმატებული მენეჯმენტის, ხოლო, მეორე მხრივ, აჭარაში (ზოგადად საქართველოში) პოსტპანდემიური ტურიზმის ალდგენის თვალსაზრისით.

კომპლექსურობის თეორიის მიხედვით მოვლენები და პროცესები მიკრო დონეზე მჭიდროდ არის დაკავშირებული მაკრო დონესთან ანუ ლოკალურსა და გლობალურს

შორის მკაფიო ურთიერთდამოკიდებულება არსებობს (მაგ., Cheer et al., 2021). პანდემიის ზეგავლენა აჭარის სასტუმრო ინდუსტრიაზე ამის ნათელი დადასტურებაა. ზოგადად ტურისტების, განსაკუთრებით კი – უცხოელების, ნაკლებობამ გამოიწვია ფინანსური პრობლემები, რასაც, ბუნებრივია, მოჰყვა შემოსავლების შემცირება, ვინაიდან საერთაშორისო ტურისტები, ადგილობრივებთან შედარებით, მეტ ხანს მოგზაურობენ და უკეთესი გადამხდელები არიან (მეტ თანხას ხარჯავენ).

პანდემიის გამო სასტუმროებისა და კვების ობიექტების უმეტესობა დაიხურა და ობიექტების მფლობელები რთული არჩევანის წინაშე აღმოჩნდნენ, როგორმე შეენარჩუნებინათ ბიზნესი და თანამშრომლები. ამ კუთხით სასარგებლო ინიციატივა იყო განთავსების საშუალებების ნაწილის კოვიდ სასტუმროებად და საკარანტინო სივრცეებად გამოცხადება. აღნიშნულ ღონისძიებას ორმაგი ეფექტი ჰქონდა: ერთის მხრივ, პროგრამაში ჩართულმა სასტუმროებმა გარკვეული შემოსავალი მიიღეს, ხოლო, მეორე მხრივ, დიდი წვლილი შეიტანეს პანდემიის მართვაში. კოვიდ სასტუმროებში დაავადებულთა განთავსება სამჯერადი კვებით 60-80 დოლარის ფარგლებში მერყეობდა.

სასტუმროების და რესტორნების დახურვამ მნიშვნელოვნად გაზარდა უმუშევრობის დონე; საქართველოს მასშტაბით პანდემიის პერიოდში სტუმართმასპინძლობის სექტორში სამსახური ათეულ ათასობით ადამიანმა დაკარგა. აჭარის უმეტეს სასტუმროებში თანამშრომელთა რაოდენობა განახევრდა ან მეტადაც შემცირდა. ამჟამად კი ქვეყნის აღნიშნულ სექტორში კადრების ნაკლებობა შეინიშნება, ვინაიდან პანდემიის დროს გათავისუფლებულმა დასაქმებულებმა ან სხვა სამსახური იშოვეს, ან მის ძიებაში საქართველო დატოვეს.

რეგიონის იმ სასტუმროებში, სადაც ჩვენი კვლევა ჩატარდა, პანდემიამდელ პერიოდში ტურისტულ სეზონზე დატვირთვა 90-100%-ს აღწევდა, ხოლო პანდემიის დროს, გამოკითხულთა თქმით, ეს მაჩვენებელი 10-45%-ის ფარგლებში მერყეობდა.

2020 წელს საზღვრების ჩაკეტვამ შეზღუდა უცხოელი ტურისტების შემოსვლა როგორც მთლიანად საქართველოში, ისე აჭარაში; შედეგად, აღნიშნულ წელს, მსოფლიო ტენდენციის მსგავსად, საგრძნობლად გაიზარდა ადგილობრივი ტურიზმი.

2020 წელს, 2019 წელთან შედარებით, კვლევაში მონაწილე ყველა სასტუმროს შემოსავალი მნიშვნელოვნად შემცირდა. მთლიანობაში შემოსავლების კლებამ 50-დან 80%-მდე შეადგინა. ერთ-ერთი სასტუმროს მენეჯერმა ისიც კი აღნიშნა, რომ „სასტუმროს მწირი შემოსავლის გამო, კომუნალურ გადასახადების დაფარვაც კი გაგვიჭირდა“.

კვლევის შედეგად, მივედით ძირითად დასკვნამდე, რომ მოსახლეობის ჯანდაცვაზე „გადამეტებული“ ზრუნვა და ამის შედეგად სტაგნაციაში მყოფი ეკონომიკა, ქვეყნის განვითარებისთვის დიდ საფრთხეს შეიცავდა. 2021 წელს ეპიდემდგომარეობა ნაწილობრივ გაუმჯობესდა. მიუხედავად იმისა, რომ ეს წელიც არ აღმოჩნდა წარმატებული მცირე სასტუმროების მფლობელთათვის, პანდემიის მეორე ეტაპზე გატარებულმა სოციალურ-ეკონომიკურმა ღონისძიებებმა, კერძოდ, შეზღუდვების დიდი ნაწილის გაუქმებამ, ტურიზმის ბიზნესს საშუალება მისცა, მოეხდინა გარკვეული შემოსავლების გენერირება. გარდა ამისა, ამ პერიოდში შეიქმნა ეკონომიკის, უპირველეს ყოვლისა, ტურიზმის აღდგენის საფუძველი. აჭარის პატარა სასტუმროების მენეჯერების/მფლობელების გამოკითხვამ დაადასტურა, რომ განთავსების ამ სექტორის ობიექტების წარმატებული ფუნქციონირება სწორედ შეზღუდვების შემსუბუქებას მოჰყვა.

ეკონომიკური თანამშრომლობის და განვითარების ორგანიზაცია (*OECD*) და სხვა მნიშვნელოვანი საერთაშორისო ორგანიზაციები ქვეყნების მთავრობებს რეკომენდაციას აძლევენ, მხარი დაეჭირათ ტურიზმის ბიზნესისთვის პანდემიის პირობებში მისი ადაპტირებისა და გადარჩენის მიზნით. რესპონდენტებმა საქართველოს ხელისუფლების მიერ ოფიციალურად დანესებული შეღავათებიდან ყველაზე ქმედითად დაასახელეს საბანკო სესხის 6 თვის პროცენტის თანადაფინანსება, სესხის გამარტივებული რესტრუქტურისა და ქონების გადასახადისაგან გათავისუფლება, რაც, ჩვენი აზრით, მნიშვნელოვანი, მაგრამ არასაკმარისი დახმარება იყო. გარდა ამისა, კვლევის შედეგად აღმოჩნდა, რომ ცენტრალური, ავტონომიური რესუბლიკის ან

ადგილობრივი მმართველობის ორგანოებისგან პირდაპირი ფინანსური დახმარება აჭარის მცირე სასტუმროების მხოლოდ ნაწილმა მიიღო. გამოკითხულთა დიდი უმეტესობის აზრით, საკმაოდ შთამბეჭდავ შედეგს მოიტანს საბანკო სესხის საპროცენტო განაკვეთის შემცირება.

კრიზისის მენეჯმენტი ეფექტურია იმ შემთხვევაში, თუ ის კომპლექსურ ხასიათს ატარებს, რომელშიც ბევრი აქტორი მონაწილეობს. ამ მხრივ, აჭარის სასტუმროების ტურიზმის მხარდაჭერაში მხოლოდ სახელმწიფოს როლი გამოიკვეთა. ჩვენ მიერ გამოკითხულმა სასტუმროს ბევრმა მენეჯერმა აღნიშნა, რომ თანადგომა არ უგრძენიათ არასამთავრობო თუ საერთაშორისო ორგანიზაციებიდან.

ბათუმში არსებული მრავალფუნქციური კომპლექსების „ორბისა“ და „ალიანსის“ ბინების როგორც უცხოელებზე, ისე საქართველოს მოქალაქეებზე გაყიდვა და გაქირავება რელევანტური პრობლემაა ძირითადად ბათუმისა და ახლოსმდებარე სასტუმროებისთვის. საშუალო და ბრენდული სასტუმროების სეგმენტზე აღნიშნული ფაქტი არ აისახა, თუმცა მცირე სასტუმროების მენეჯერების უმეტესობის პასუხი იყო, რომ უარყოფითი გავლენა იქონია როგორც დატვირთვაზე, ისე ფასზე, რადგან მათში ყოველწლიურად შედარებით ხელმისაწვდომ ფასად ათასობით ბინა ქირავდება.

შეკითხვაზე *„როგორ აისახა თქვენი სასტუმროს დატვირთვისა და ფასების მაჩვენებლებზე „ორბისა“ და „ალიანსის“ ბინების გასხვისება უცხო ქვეყნის თუ საქართველოს მოქალაქეებზე“*, ერთ-ერთი სასტუმროს გენერალური მენეჯერის პასუხი იყო: *„ჯერ ივსება „ორბის“ ბინები და შემდეგ – ჩვენი სასტუმრო. ამ ფაქტორმა ასევე გამოიწვია სასტუმროების ფასების დაცემა“*. რესპონდენტების ნაწილის აზრით, აღნიშნულ მრავალფუნქციურ კომპლექსებში ბინების გასხვისებას მათი სასტუმროს ბიზნესზე „საშუალო“ ან „ნაწილობრივი“ უარყოფითი შედეგები ჰქონდა. გონიოს ყველა სასტუმროში კი აღნიშნულ შეკითხვაზე პასუხი ერთნაირი იყო: *„მათი გავლენით შემცირდა დამსვენებელთა რაოდენობა და დაეცა ფასები“*.

შეკითხვაზე *„რას დაამატებდით სასტუმროების ფუნქციონირების აღდგენა/განვითარების თვალსაზრისით?“*, ბათუმის ერთ-ერთი სასტუმროს

გენერალურმა მენეჯერმა გვიპასუხა, რომ „სასურველია აქტივობებისა და ღონისძიებების რაოდენობის გაზრდა/გამრავალფეროვნება“, თუმცა ისიც დაამატა, რომ ბათუმში ძალოსანთა 50-ე საიუბილეო ვეროპის ჩემპიონატის დროს (2019 წლის აპრილი), „სტუმრების განთავსება კარგად არ იყო ორგანიზებული და სასტუმროების უმეტესობამ აღნიშნული ღონისძიება თავის სასარგებლოდ ვერ გამოიყენა“. იქვე დაამატა, რომ საჭიროა „ინფრასტრუქტურისა და ღია სივრცეების, ასევე რეკლამირების განვითარება“. ამავე შეკითხვაზე ბათუმის სხვა, უფრო მცირე სასტუმროს მფლობელმა აღნიშნა, რომ საჭიროა „აჭარის ცნობადობის გაზრდა და ტურისტებისთვის ადგილობრივი ტრადიციების უფრო ფართოდ გაცნობა“.

მოგზაურთა უსაფრთხოების საკითხი ტურიზმის სექტორის განვითარების ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი პირობაა (OECD, 2020). ეს საკითხი მხოლოდ კრიმინოგენული მდგომარეობით არ განისაზღვრება. ამ მხრივ აჭარაში ნორმალური სიტუაციაა. ტურისტები ყურადღებას აქცევენ ქვეყნის პოლიტიკურ სტაბილურობას. ჩვენი კვლევის შედეგად გამოვლინდა, რომ საქართველოში არსებული პოლიტიკური დაძაბულობა უარყოფით ზეგავლენას ახდენს პოტენციურ ვიზიტორებზე. გონიოს სასტუმროების მენეჯერების უმეტესობას მიაჩნია, რომ „საოჯახო სასტუმროების ფუნქციონირება და განვითარება დამოკიდებული იქნება უცხოელი ტურისტების შემოდინებაზე, რაც მჭიდრო კავშირშია ქვეყნის პოლიტიკურ სტაბილურობასთან“. ბათუმის ერთ-ერთი სასტუმროს მენეჯერმა არჩევნების პერიოდში გახშირებული მიტინგების და სხვა პოლიტიკური აქციების საპასუხოდ აღნიშნა: „ქვეყანაში არსებული რთული პოლიტიკური მდგომარეობა და არასტაბილურობა აშინებთ ტურისტებს და გავლენას ახდენს მათ არჩევანზე“. ქობულეთის ერთ-ერთი სასტუმროს მფლობელმა გვიპასუხა, რომ „საჭიროა, სახელმწიფო დაგვეხმაროს რეინვენტარიზაციაში – ხელმისაწვდომ ფასად შემოგვთავაზოს თეთრეული, ჭურჭელი, ლეიბები, შებლონგები და სხვა აუცილებელი ნივთები. ასევე ძალიან მნიშვნელოვანია ფრენების დროული აღდგენა, აცრების გააქტიურება და პოლიტიკური მდგომარეობის დასტაბილურება“.

კვლევები ადასტურებს, რომ კრიზისის დროს გადაწყვეტილების მიღება უნდა ხდებოდეს ყველა დაინტერესებული მხარის (*stakeholder*) ჩართულობით. მათი თანამშრომლობა კრიზისული სიტუაციის წარმატებული დაძლევის საწინდარია (Pappas, 2018, 2020; Gossling et al., 2020). რეალობაში, პანდემიის პერიოდში აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ტერიტორიაზე განხორციელდა მხოლოდ ის ღონისძიებები, რომლებიც საქართველოს ცენტრალური ხელისუფლების მიერ იყო ინიცირებული. ტურიზმი აჭარის ერთ-ერთი წამყვანი დარგია, რომელსაც თავისი სპეციფიკა გააჩნია. აქედან გამომდინარე, მოსალოდნელი იყო, რომ ამ სფეროში ავტონომიური რესპუბლიკის ხელისუფლება, მისი კომპეტენციის ფარგლებში, ცენტრალურისგან განსხვავებულ რამდენიმე სამართლებრივ და/ან სოციალურ-ეკონომიკური ხასიათის ღონისძიებას გაატარებდა. ასეთი პრაქტიკა არ ყოფილა, რაც, ჩვენი აზრით, იმის მანიშნებელია, რომ ქვეყანაში დეცენტრალიზაციის პრობლემა არსებობს.

რეკომენდაციები შემდგომი კვლევებისთვის

ცნობილი სპეციალისტები ამტკიცებენ, რომ კოვიდ-19 პანდემიამ ტურიზმს მრავალმხრივი ეკონომიკური, სოციალური, ფსიქოლოგიური და კულტურული ზიანი მიაყენა. რაც კიდევ უფრო მნიშვნელოვანია, ისინი მიიჩნევენ, რომ ტურიზმის ბიზნესი კარგა ხნის განმავლობაში ვერ დაუბრუნდება 2019 წლის მდგომარეობას (მაგ., Abbas et al., 2021; Le & Phi, 2021; Kaushal & Srivastava, 2021). მეორე მხრივ, ოფიციალური ინფორმაციით მიმდინარე წელი საქართველოს ტურიზმისთვის საკმაოდ სარფიანი იქნება. 2022 წლის ივლისის თვის ტურიზმის სექტორის შემოსავლებმა 2019 წლის ანალოგიურ მაჩვენებელს გადააჭარბა და 476 მლნ აშშ დოლარი შეადგინა (interpressnews.ge, 2022). 2022 წლის პირველ კვარტალში რეგიონში საერთაშორისო ვიზიტების რაოდენობა, 2019 წლის იმავე პერიოდთან შედარებით, 69%-ით აღდგა, ადგილობრივი ვიზიტებისა კი – 95%-ით. თბილისისთვის ანალოგიური მაჩვენებელი 46%-ია, რაც იმის მანიშნებელია, რომ აჭარაში ტურიზმის ინდუსტრიის 2019 წლის დონეზე

დაბრუნება უფრო სწრაფად ხდება და ეს განსაკუთრებით ზაფხულის თვეებში შეიმჩნეოდა (tbccapital.ge, 2022).

რატომ მიმდინარეობს საქართველოში, განსაკუთრებით აჭარაში, ტურიზმის ბიზნესის ასეთი სწრაფი აღდგენა? ოფიციალური სტატისტიკური მონაცემები იმაზე მეტყველებენ, მაგრამ აუცილებელია სხვა დეტალების გამოვლენა. სამწუხაროდ, არ გავქვს სტატისტიკა, თუ რამდენად დაზარალდა ტურიზმის ინდუსტრია 2020-2021 წლებში, შესაბამისად, უცნობია, რამდენი ხანი დასჭირდება ამ დარგის რეაბილიტაციას. აღნიშნული სტატისტიკის არქონის შემთხვევაში, აუცილებელია კვლევის ჩატარება, კერძოდ, სასტუმროების, და სხვა ტურისტული ობიექტების მენეჯერების გამოკითხვა იმ მიზნით, რომ ერთმანეთს შევადაროთ პანდემიის საწყისი 2 წელი მომდევნო ორ ანუ 2022-23 წლებს. გარდა ამისა, სასურველია, მიმდინარე წლის ტურისტული ბუმის გამომწვევი ფაქტორების გამოვლენა და ანალიზი.

ამასთან, სასურველია ისეთი კვლევის ჩატარება, რომელიც წარმოაჩენს პანდემიის პირობებში მთავრობის და დაინტერესებული მხარეების, ამ შემთხვევაში სასტუმროების მენეჯმენტის, თანამშრომლობის ეფექტიანობას მასპინძლობის სექტორის დაგეგმვისა და მართვის საქმეში (მაგ., Le and Phi, 2021).

პანდემიის პერიოდში საერთაშორისო დონეზე ჩატარებულმა კვლევებმა კიდევ ერთხელ გამოავლინა მსოფლიოში არსებული სტრუქტურული უთანასწორობები. იმ დროს, როდესაც ევროკავშირის ქვეყნებმა ადრეულ ეტაპზე გახსნეს საზღვრები საერთაშორისო ვიზიტორებისთვის, ისეთ ქვეყნებში, როგორცაა, მაგალითად, ინდოეთი და ინდონეზია, პანდემია კვლავ მძვინვარებდა და იქ მოგზაურობა ჯერ კიდევ სახიფათო იყო (Cheer et al., 2020). სასურველი იქნებოდა იმის შესწავლა, ამ მხრივ რომელი ქვეყნების რიგში დგას საქართველო.

ბიბლიოგრაფია

- ირაკლი ლარიბაშვილი – ივლისში ტურიზმიდან მიღებულმა შემოსავლებმა გადააჭარბა 2019 წლის მონაცემს და 476 მლნ აშშ დოლარი შეადგინა, რაც რეკორდული მაჩვენებელია (2022). <https://www.interpressnews.ge/ka/article/722909-irakli-garibashvili-ivlisshi-turizmidan-migebulma-shemosavlebma-gadaacharba-2019-clis-monacems-da-476-mln-ashsh-dolari-sheadgina-rac-rekorduli-machvenebelia>
- ნეიძე, ვ., ჰავლიაშვილი, ნ., თუთბერიძე, მ. (2013). სამკურნალო-გამაჯანსაღებელი ტურიზმი საქართველოში. საზოგადოებრივი გეოგრაფიის აქტუალური საკითხები. სამეცნიერო ნაშრომების კრებული, გვ. 68–76.
- საქართველოს ტურიზმის სტატისტიკური მიმოხილვა 2019 წ. (2019). საქართველოს ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაცია;
<https://gnta.ge/ge/%e1%83%a1%e1%83%a2%e1%83%90%e1%83%a2%e1%83%98%e1%83%a1%e1%83%a2%e1%83%98%e1%83%99%e1%83%90/%a1%e1%83%a2%e1%83%98%e1%83%99%e1%83%90/>
- საქართველოს ტურიზმის სტატისტიკური მიმოხილვა 2020 წ. (2020). საქართველოს ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაცია;
<https://gnta.ge/ge/%e1%83%a1%e1%83%a2%e1%83%90%e1%83%a2%e1%83%98%e1%83%a1%e1%83%a2%e1%83%98%e1%83%99%e1%83%90/%a1%e1%83%a2%e1%83%98%e1%83%99%e1%83%90/>
- ტურიზმი: აჭარა (2022). თიბისი კაპიტალის სპეციალური გამოშვება.
<https://tbccapital.ge/static/file/.pdf>
- ტურიზმის ამოქმედების ანტიკრიზისული გეგმა (2020). კორონავირუსის საქართველოში გავრცელების პრევენცია.
http://www.economy.ge/uploads/files/2017/news/2020/final_tourism_presentation.pdf
- 2020 Worst Year in Tourism History with 1 Billion Fewer International Arrivals (2021). UNWTO. <https://www.unwto.org/news/2020-worst-year-in-tourism-history-with-1-billion-fewer-international-arrivals>
- Abbas, J., Mubeenb, R., Iorember, T. P., Raza, S., Mamirkulova, G. (2021). Exploring the Impact of COVID-19 on Tourism: Transformational Potential and Implications for a

- Sustainable Recovery of the Travel and Leisure Industry. *Current Research in Behavioral Sciences*, Vol. 2, <https://doi.org/10.1016/j.crbeha.2021.100033>
- Benson M. and O'Reilly, K. (2009). Migration and the Search for a Better Way of Life: a Critical Exploration of Lifestyle Migration. *The Sociological Review*, 57: 608–625.
- Bulin, D., Gheorghe, G. and Tenje, J.-P. (2021). EU Most Vulnerable Economies from the Tourism Sector Perspective: A Macroeconomic Approach. *Global Economic Observer*, "Nicolae Titulescu" University of Bucharest, Faculty of Economic Sciences; Institute for World Economy of the Romanian Academy, vol. 9(1), pages 48–54.
- Cheer, J., Lapointe, D., Mostafanezhad, M. and Jamal, T. (2021). Global Tourism in Crisis: Conceptual Frameworks for Research and Practice. *Journal of Tourism Features*, vol. 7, #3, pp. 278-294.
- Gössling, S., Scott, D. and Hall C.M. (2021). Pandemics, Tourism and Global Change: a Rapid Assessment of COVID-19, *Journal of Sustainable Tourism*, 29:1, 1-20, DOI: 10.1080/09669582.2020.1758708
- COVID-19-ის წინააღმდეგ საქართველოს მთავრობის მიერ გატარებული ღონისძიებების ანგარიში. საქართველოს მთავრობა. Stop.CoV.ge
<file:///C:/Users/user/Documents/Research/ COVID%2019>
- COVID-19 საქართველოში (2022a). დაავადებათა კონტროლისა და საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის ეროვნული ცენტრის 2020-2021 წლების ანგარიში (მე-8 გადახედვა).
<http://test.ncdc.ge/Handlers/GetFile.ashx?ID=612a82ce-9fa5-4add-8874-a31274a7ec94>
- COVID-19 საქართველოში (2022b). დაავადებათა კონტროლისა და საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის ეროვნული ცენტრის 2020-2022 წლების ანგარიში (მე-9 გადახედვა).
<NCDC 2020-2022.pdf>
- Cheer, J.M., Lapointe, D, Mostafanezhad, M., and Jamal T. (2021). Global Tourism in Crisis: Conceptual Frameworks for Research and Practice. *Journal of Tourism Futures*. VOL. 7, NO. 3 2021, pp. 278-294.
- Crane, A. and Matten, D. (2021), COVID-19 and the Future of CSR Research. *J. Manage. Stud.*, 58: 280-284. <https://doi.org/10.1111/joms.12642>

- Gogsadze G., Pavliashvili N., Tsitsagi, M., Kvirkvelia, N. (2022). Challenges the COVID-19 Pandemic Confront Georgia's Tourism Industry. In Brunn S. and Gilbreath D. (eds.) *COVID-19 and a World of Ad Hoc Geographies*, Springer Nature Switzerland AG, Cham, Switzerland. <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-030-94350-9>
- Hallaj, Z., Bijani, M., Abbasi, E., Valizadeh, N., Mohammadi, M. (2022). Tourism Development During the Coronavirus Pandemic (Covid-19): Evidence from Iran. *Frontiers in Public Health*, vol. 10. www.frontiersin.org
- Harrison, D. (2015). Developing Theories and Tourism in Developing Countries: What Has Theory Ever Done for Us? *IJAPS*, Vol. 11, Supplement 1, 53–82.
- Homans, G. C. (1964). Bringing the Men Back, in *American Sociological Review*, Vol. 29, pp. 809–818.
- Kaushal, V. and Srivastava, S. (2021). Hospitality and Tourism Industry amid COVID-19 Pandemic: Perspectives on Challenges and Learnings from India. *International Journal of Hospitality Management*, vol. 92, 1–9.
- Khelashvili, I. (2022). Investment Opportunities in Tourist Accommodation Facilities: a Case Study for Batumi. „ეკონომიკა და ბიზნესი“, ივ.ჯავახიშვილის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის რეფერირებადი საერთაშორისო სამეცნიერო-ანალიტიკური ჟურნალი. #2, 2022. ISSN 1987-5789; ESSN 2587-5426. <https://doi.org/10.56079/20222/9>
- Kordzaia, T. and Chiligashvili, L. (2019). Residential Real Estate Sector, Batumi: Understanding the Potential. TBC Capital. Online: www.tbccapitl.ge
- Krish, N. (2020). Institutions under Stress: Covid-19, Anti-Internationalism and the Futures of Global Governance. *Global Challenges*, Special Issue #1. Geneva Graduate Institute. https://globalchallenges.ch/issue/special_1/institutions-under-stress-covid-19-anti-internationalism-and-the-futures-of-global-governance/
- Kvirkvelia, N. and Tsitsagi, M. (2021). Impact of COVID-19 on Tourism in Georgia – An Overview. *Georgian Geographical journal* 2021, Vol.1 (1) 27–33. <https://journals.4science.ge/index.php/GGJ/article/view/257>
- Le, D. and Phi G. (2021). Strategic Responses of the Hotel Sector to COVID-19: Toward a Refined Pandemic Crisis Management Framework. *International Journal of Hospitality Management* 94, 1–5.

- Mitroff, I., Shrivastava, P., Udewadia, F. (1987). Effective Crisis Management. *Academy of Management Executive*, 1, 283-292. <http://10.5465/AME.1987.4275639>
- Neidze, V., Tutberidze, M., Khomeriki, G., Gongadze, M., Lominadze G., Pavliashvili N. (2017). Javakheti Plateau – New Tourist Area of Republic of Georgia. *Earth Sciences, Special Issue. „New Challenge for Geography: Landscape Dimensions of Sustainable Development”*. <http://article.sciencepublishinggroup.com/pdf/10.11648.j.earth.s.2017060501.11.pdf>
- One Year with COVID-19 (2021). Report of the National Center for Disease Control and Public Health: The Fifth Revision. <http://test.ncdc.ge/Handlers/GetFile.ashx?ID=612a82ce-9fa5-4add-8874-a31274a7ec94>
- Pappas, N., 2018. Hotel Decision-Making During Multiple Crisis: A Chaordic Perspective. *Tourism Management* 68, 450–464.
- Salukvadze, G. (2021). The Intersection of Georgian Tourism and Russian Politics. *Caucasus Analytical Digest* No. 122, 9–13. DOI: 10.3929/ethz-b-000506344
- Salukvadze, G., Gugushvili, T., Salukvadze, J. (2020). Spatial Peculiarities of Local Tourism Supply – Chain in High Mountainous Georgia: Challenges and Perspectives. *European Journal of Geography*, Association of European Geographers, Volume 10, Number 3, 173–188.
- The Future of Work in the Tourism Sector: Sustainable and Safe Recovery and Decent Work in the Context of the COVID-19 Pandemic (2022). Report for the Technical Meeting on COVID-19 and Sustainable Recovery in the Tourism Sector (Geneva, 25–29 April 2022). International Labour Organization, Sectoral Policies Department, Geneva.
- Tourism Challenges for the II Half of 2020 (2020). Galt and Taggart. <https://galtandtaggart.com/upload/reports/12446.pdf>
- Tourism Policy Responses to the Coronavirus (COVID-19) (2020). OECD. <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/tourism-policy-responses-to-the-coronavirus-covid-19-6466aa20/>
- WTTC: Economic Impact Reports (2022). Georgia: 2022 Annual Research: Key Highlights. World Travel and Tourism Council. <https://wttc.org/research/economic-impact>
- Павлиашвили Н. (1989). Природно-рекреационные ресурсы Грузинской ССР и проблемы их рационального использования. Диссертация на соискание ученой степени кандидата географических наук, Тбилиси.